

עלגות צאגים וזיגות

על שביל סובב כינרת

הכינרת היא אוצר טבע, נוף ומורשת של ארץ ישראל. אגם המים המתוקים היחיד בישראל, יצירתו של נהר הירדן, מקיים עולם עשיר של חי וצומח. אתרי הנבר של הכינרת וסביבותיה מייצגים רצף התיישבותי-הרשמייתו בתרבויות פרהיסטוריות קדמוניות, דרך ימי המקרא עד ימינו.

איגוד ערים כינרת, באמצעות רשות ניקוז ונחלים כינרת, דואג לשמריה על הערכים שמייצג האגם. אחד הכלים לכך הוא שביל סובב כינרת. השביל נועד לאפשר מעבר רציף סביב חופי הכינרת ולחשוף פינות חמד שעד כה היו נסתרות מעיני הציבור. לכשיושלם, יעמוד לרשות הציבור שביל שאורכו כ-60 ק"מ. עד לשנת 2018 סומנו ועומדים לרשות הציבור כ-45 ק"מ.

בצידו השני של עלון זה תמצאו מסלולי טיול יפהפיים בשביל סובב כינרת. בוואו לטייל ולהנות מכל הטוב שיש לכינרת להציע!

ארץ כינרות

הכינרת והבקעות המקיפות אותה הם חלק מבקע ים המלח, שקע ענק בקרום כדור הארץ שהחל להיווצר לפני כ-25 מיליון שנה. במהלך היווצרת הבקע [תהליך הנמשך גם בימינו] נפרד החלק שממזרח לבקע ונע צפונה יחסית לחלקו המערבי.

חופי הכינרת למרגלות הגולן

הבקע אינו קו ישר. באזור הכינרת קיימת התעקלות של הבקע מערבה, שיצרה את פתח השקע שבו נמצא כיום אגם הכינרת.

אופיו הטקטוני של האזור, כלומר העובדה שהוא פעיל מבחינת הלוחות הנושאים את היבשות, בא לידי ביטוי בכינרת בשלוש תופעות בולטות: ראשית, בקרבת הכינרת ישנם אזורים נרחבים מכוסים בבזלת, שמקורה בהתפרצויות געשיות; שנית, האזור רגיש לרעשי אדמה. רעש האדמה הגדול האחרון פגע בשנת 1927 בטבריה ובמקומות נוספים בארץ ישראל. ושלישית, באזור הכינרת נובעים מעיינות חמים ועתירים במינרלים, שמקור מימיהם בעומק האדמה. דוגמאות לכך הם חמת טבריה, חמת גדר ועין שעב. בקרקעית הכינרת נובעים גם מעיינות מלוחים רבים הממליחים את מימיה. חלק מהמעיינות האלה נתפסים ומימיהם מוזרמים במוביל המלוח אל הירדן שמדרום לכינרת.

הכינרת נמצאת בין מדרונותיה התלולים של הגולן במזרח והרי הגליל התחתון במערב. מצפון לכינרת נמצאת רמת כורזים, אזור מוגבה בבקע הירדן, המפריד בין עמק החולה לבקעת כינרות. מבחינה גיאולוגית זהו אזור יונקא. ההתפרצויות הגעשיות שכיסו את הרמה בסלעי בזלת [בולת יַוּרְדָה], התחוללו רק לפני כ-700 אלף שנה. סלעי הבזלת של רמת כורזים גולשים עד לחופי הכינרת משש.

רצועת החוף המקיפה את הכינרת צרה בדרך כלל ולפעמים בקושי ניתן לסלול בה דרך. רק בשפכי הנחלים, במקומות בהם מצטבר סחף, מתרחבת רצועת החוף. רוב יישובי הכינרת שהקיפו את האגם בימי הבית השני ובימי המשנה והתלמוד, התקיימו ליד שפכי נחלים.

הצמחייה

בכינרת ובסביבתה יש מגוון עשיר של בתי גידול: מי הכינרת, החופים והלגונות שבבקעת בית צידה.

הצמחייה הטובלת במים

קנה מצוי

אם נתעלם מהאצות הצומחות במי הכינרת, ניאלץ להודות שבכינרת, יחסית לאגמים אחרים בעולם, יש רק מעט מינים של צמחים שכל גופם טובל במים. כתוצאה מהחופים התלולים ומהגלים הצמחים אינם מתפתחים היטב. ברדומה של הכינרת נמצאים חופים רדודים המוגנים מהגלים ובהם מתפתח צמח בשם אלף-עלה משובל, ששורשיו חובשי קרקע בוציית.

צמחיית החופים

התנודות במפלס הכינרת מקשות על התפתחות הצמחייה הטבעית בחופי האגם. שנמשגים כאן רק צמחים המשתלטים במהירות על שטחים שנחשפים לאוויר העולם ומסוגלים לחיות לפחות תקופה מסוימת כשהלקים מגופם מכוסה מים.

הצמח הבולט ביותר הוא אשל הירדן, היוצר סבך צפוף בחופי הכינרת. ערבה מחודדת היא מיין עץ נוסף המצטרף לסבך האשל. הערבה אינה נפגעת כלל מעליית מפלס פני המים והיא משמשת משכן לעופות מים רבים.

צמחים בולטים אחרים הם קנה מצוי ועבקנה שכיח, היוצרים סבכים וחיטות קנים. בזכות קני השורש שלהם, המצמיחים כל העת גבעולים חדשים, משתלטים שני מינים אלה על שטחים נרחבים מהחופים. לחיטות הקנים ולסבך הצמחייה הנמצאים במי הכינרת נודעת חשיבות אקולוגית רבה, שכן הם מעניקים מסתור לדגים בתקופת הרבייה.

עולם החי

הבסיס למארג המזון בכינרת הוא פסיפולנקטון [צומח זעיר], הכולל בעיקר אצות. בכינרת הוגדרו יותר מ-200 מיני אצות המייצרות חומר אורגני שממנו ניזון עולם החי של האגם. בכינרת חיים בהמוניהם בעלי חיים זעירים, שנודלים אינו עולה על 4 מ"מ, המשמשים מזון ליצורים גדולים יותר.

בכינרת חיים לפחות 27 מיני דגים ובהם לבנון הכינרת – מין אנדמי לאגן הניקוז של הכינרת המוכר גם בכינוי סרדין הכינרת. הדג ניזון מפלנקטון ולכן בעל חשיבות לוויסות אוכלוסיות האצות באגם. דג נידר נוסף הוא טברנון כנרת, שחי רק באגן הניקוז של הכינרת ובמקווי מים בסוריה. עם הדגים המוכרים יותר נמנים אמנון הגליל ואמנון הירדן [מושט], דגי מאכל הניצודים בכינרת.

מגוון החרקים ופרוקי הרגליים בכינרת גדול ורב. נפוץ מאוד הוא סרטן הנחלים, בעל הצבתות החזקות. בנין נור שבטבחה חי סרטן קטן ועיוור הנמצא רק כאן ולא בשום מקום אחר בעולם. מקבוצת הדו-חיים נפוצים מאוד צפרדע הנחלים, אילנית מצויה וקרפדה ירוקה.

כחלק מבקע ים המלח, גם בשמי הכינרת חולפים בכל עונת נדידה מאות מיליוני בעלי כנף. הכינרת גופי המים שמסביבה מתמלאים בעשרות מיני עופות מים, שחלקם אף מבילים באגם כמה חודשים. בולט במיוחד הוא הקורמורן הגדול, המקנן בלהקות גדולות בצמרות עצי אקליפטוס וצובע אותם בלבן בהפרשותיו. כמוהו יש גם קרוב משפחתו – הקורמורן הנמדי. שני עופות אלה הם דייגים מעולים.

בחורף נפוצים גם עופות השוחים במים ובהם טבלינים וצוללים למיניהם. מעל למים מפרפר הפרפור העקוד, הצועל במהירות כדי לשלוף דג מן האגם. ציידים רדזים הם גם העופות הצבעוניים שגורגן ושילדג לבן זוהר. בשפכי הנחלים ובערוצי הנחלים היבשים נפוצים כמה מיני עטלפים גניזונים מן החרקים הרבים שמציעים בתי גידול אלה.

בקעת בית צידה היא אחד מאזווי הקינון החשובים בישראל למינים רבים של עופות ביצה וסבך. בין השאר מקנן כאן הפרנקולי, ציפור קרקע נדירה מאוד בישראל. מצוקי הגולן הצמודים לכינרת חשובים במיוחד להמשך שימור הנשרים ודורסים אחרים ובהם גם

חתול ביצות בחוף הכינרת

חתול ביצות בחוף הכינרת

העיט הנצי. בחופי הכינרת יש מגוון גדול של ציפורי שיר ובאבני החול של עין גב מקננים שררקק מצוי, כחל ואף דורסי לילה שונים.

ברכות הדגים הנטושות של קיבוץ האון הן אתר תדלוק חשוב של ציפורי השיר בנדידתן. הר ארבל עשיר מאוד בציפורי שיר ובהן אף ציפורים נדירות כפיפיון הרים. במדרונות הדרומיים של רמת כורזים, הנושקים לכינרת, יש שטחי בתת נרחבים של סלעי בזלת. זהו אזור ייחודי בישראל המשמש בית גידול למינים נדירים ובהם הבז האדום.

היונקים הגדולים, מטבע הדברים, אינם חיים רק בחופי הכינרת, אלא נעים במגוון בתי הגידול שבסביבתה – בשפכי הנחלים הזורמים, בערוצי הנחלים היבשים, במדרונות ובמצוקים, ברמת הבזלת, בשטחים המעובדים ואף ביישובים. במים ובגדות חיה הנוטרייה, מרכסם גדול שהובא לארץ כדי לחמוס את פרוותו, אך מצא את דרכו אל השבע והתאזרח בארץ. עם היונקים הגדולים החיים באזור הכינרת נמנים חזיר בר, צבוע, זאב, תן, צבי ארצישראלי, חתול ביצות ושועל מצוי. יונקים קטנים יותר החיים בכינרת ובסביבתה הם דרבן, שפן סלע, סמור, גרית מצויה, ארנבת מצויה וקיפוד מצוי.

שמורת בית צידה [בטייחה]

בלגונות צומחים צמחים שגופם טובל כולו במים ובהם אלף-עלה משובל ונהרותי צפה. פה יש ועם ניתן למצוא את הצמח נעדת המים הזעירה, הצף חופשי על פני הים וכל גודלו כשני מ"מ. בשולי הלגונות מתפתח אחו שאין שני לו בארץ ובו מינים רבים של דגניים ומיני גומא.

פטל קדוש

תולדות האדם בכינרת

התקופות הפרהיסטוריות

שפע המים והמזון שמציעה הכינרת ומיקומה בציר הנדידה מאפריקה לאסיה הביאו לכאן את האדם כבר בראשית התקופה הפליאולייתית. בעשירייה שליד בית זרע התגלו עדויות להתיישבות אדם ממין הומו ארקטוס מלפני כ-1.5 מיליון שנה.

תל בית ירח

באתר אוהלו II, ליד בית ירח, התגלה מחנה ציידים-לקטים ודייגים מלפני 23,000 שנה. במקום התגלו שרידי סוכות שנבנו מצמחים ואף זרעים ופירות שנאספו בידי תושבי המקום. ליד קיבוץ עין גב התגלה אתר מלפני 18,000 שנה ובו שרידי בקתה וקבורת אדם וגם אתר מאוחר יותר כן כ-12,000 שנה ובו שרידים של מבני אבן. זוהי התקופה שבה האדם החל לעבור מליקוט מזון וציד - לייצור מזון ולחקלאות. בשער הגולן התגלה כפר חקלאי מהאלף ה-6 לפנה"ס, שהיה מרכז פולחן ואמנות מהחשובים במזרח הקדום. ממצאים מרתקים מהאתר ובהם צלמיות וכלי חרס מוצגים במוזיאון התרבות הירמוכית שנמצא בקיבוץ שעד הגולן.

בתקופת הברונזה הקדומה [אלף שלישי לפנה"ס] נוסדה העיר בית ירח, שהייתה בשנתה מהערים הגדולות בארץ ישראל. בית ירח מייצגת את החברות העירוניות הראשונות בתולדות האדם. בעיד התגלו חומת האדום, אסמי ענק לאחסון חיטה וכלי קרמיקה מיוחדים, הידועים כיכלי בית ירח. עיר כנענית גדולה נוספת הנהלטה בתל כנרות, הלא היא כינרת המקראית.

התיישבות בעמק הירדן

תקופת המקרא

על פי המקרא, אזור הכינרת נפל בחלקו של שבט נפתלי. רקת שנמצאת מצפון לטבריה ותל קדש שליד פוריה הן שתיים מערי השבט. בשנים 1800-800 לפנה"ס הייתה כינרת העיר הראשית באזור ועל שמה נקרא האגם. כינרת פרחה בתקופה הכנענית, אולי משום שמילאה תפקיד חשוב בסחר נחושת וברונזה. במאה ה-8 לפנה"ס התפתחו במזרח הכינרת, בתל בית צידה, תל הרד ועין גב, עריה של ממלכת נשור. יש המזהים בבית צידה את העיר המקראית צר. דוד המלך נשא לאישה את מעכה בת תלמי מלך נשור, שהייתה אמו של אבשלום.

העת העתיקה

בתקופה הרומית ידע אזור הכינרת התפוכות. לערים הגדולות שהתקיימו קודם – כורזים, סוסיטא וגדר, נוספו ערים ויישובים חדשים. הורדוס אנטטיפס, בנו של המלך הורדוס, שלט לגליל ועבר הירדן, בנה בשנת 20 עיר חדשה לגמרי - טבריה. לאחר חורבן ירושלים וכשלונו מרד בר כוכבא הפכה טבריה לבירה הרחנית של הגם היהודי בארץ ישראל. טבריה אף ישב בתקופה מסוימת הסנהדרין, כאן נקבע הניקוד העברי והתחבר התלמוד הירושלמי.

אחיו של אנטטיפס, הורדוס פיליפוס, שלט הבשן והגולן, בנה גם הוא בצפון הכינרת עיר חדשה בשם יוליאס. בעבר סברו שיוליאס שכנה בתל בית צידה, אך בחפירות חדשות שנערכו ליד גשר אריק התגלו שרידי עיר רומית שיתכן והיא יוליאס.

בימי המשנה והתלמוד שנשגו יישובים יהודיים נוספים שהותירו אחריהם בתי כנסת מפוארים כמו אלה שבחמת טבריה ובארבל.

במאה ה-7 כבש המוסלמים את הארץ. בימי שלטון בת אומיה שגשג הגליל. השרידים בטבריה ובחורבת מינים מעידים על ימים אלה, שזוהרים עומגם לאחר רעש האדמה הגדול שפגע קשות בגליל בסביבות שנת 750 [רעש טברנית]. מטבריה גם יצא ב-1187 צבאו של צלאח א-דין אשר השמיד את הצבא הצלבני בקרב קרני חטין.

העת החדשה

במאה ה-16 חכרה הגבירה דונה רגוציה את טבריה והחלה ליישב במקום יהודים, אך הניסיון להקים כאן מרכז יהודי לא צלח אלא במאה ה-18, בימי שלטונו של שליט הגליל דאהר אל-עומר.

בראשית הציונות היה אזור הכינרת ערש ההתיישבות השותפות. חוות כינרת הייתה החווה החקלאית הראשונה. כאן נולד רעיון הקיבוץ ומהחווה יצאו בשנת 1910 מקימי דגניה, אם הקבוצות והקיבוצים. בחצר כינרת נולד הרעיון של משבש העובדים הראשון, נהלן, ומכאן יצאו גם מיסדי הקיבוץ הגדול הראשון - קיבוץ עין חרוד.

חצר כינרת

ערש הנצרות

כנסיית 12 השליחים

הכינרת היא מהאתרים הקדושים ביותר לנצרות. ביקור במקומות שבהם עבר ישו, התרשמות מהנופים הפסטורליים שראה כמו עיניו ושיט באגם - הם מרגעי השיא והתעלות הנפש של הצליין המבקר בארץ הקודש. כאן, בכפר היהודים שבכינרת ולא בעיר הולדתו נצרת, מצא ישו את תלמידיו הראשונים, שהיו לשליחיו ולמשיכי דרכו. בין סירות השטבע של הכינרת שאב ישו רבים מהמטלים והאמרות בהם משך את לב ההמונים.

כבר בתקופה הביזנטית הוקמו כנסיות במקומות שבהם פעל ישו. הכנסיות בנות ימינו, הנמצאות את האירועים הנוכרים בבית החדשה, משמרות את שרידי העתיקות ומקפידות על אווירת שלווה ופשטות.

עם האתרים החשובים לנצרות נמנה אתר ירדנית שבדרום הכינרת, הממסל את הטבלתו של ישוע על ידי יוחנן המטביל. האתר מגדלא שבמערב הכינרת הוא עירה של מרים המגדלית, האישה שגילתה ראשונה את ישו הקם לתחייה. החפירות שבמקום חשפו שרידי בית כנסת שפעל כנראה כבר בימי בית המקדש השני.

עם זאת, עיקר פעילותו של ישו התחוללה בבקעת טבחה [בקעת עין שבע, הפספגון]. כנסיית הבכורה של פטרוס, הנמצאת בבקעה, היא על פי המסורת הנוצרית המקום שבו ציווה ישו על שמעון פטרוס ידעה את צאניו. הכנסייה בת ימינו, כקודמותיה, מדגישה מחשוף סלע שהתקדפו שם מעלי אכלו תלמידי ישו לאחר שהתגלה להם.

כנסייה חשובה נוספת הנמצאת בעמק מוקדשת לנס ריבוי הלחם והדגים, המופיע בגרסאות שונות בבתי החדשה ולפיה ישו האכיל אלפי אנשים בכמה כיכרות לחם ודגים. בכנסייה משולב סמל הפסיפס מרהיב עין מהתקופה הביזנטית, המתאר את נופי החי' והצומח בכינרת ובגליל.

אתר חשוב במיוחד לנצרות הוא כפר נחום, שבו על פי המסורת הנוצרית התגוררו חמישה משליחיו של ישו ובהם שמעון פטרוס. בית הכנסת שבמקום ושרידי המבנה המזוהה כביתו של פטרוס הם אתרים חשובים מאוד לעולי הרגל. במזרחה של הכינרת נמצאים שרידי המנזר הגדול בכורסי, המנציח את נס החזירים לפיו שחרר ישו רוחות טומאה מאדם והעבירם אל עדר חזירים שהסתער על הים וטבע.

צילומים: אייל ברטוב, יעקב שקולניק ודניאל וקנין

כללי התנהגות בשביל סובב כינרת

שביל סובב כינרת פתוח לקהל הרחב. השביל עובר לצד חופי האגם ובקרבת כבישים, יישובים, שטחים חקלאיים וחלקות פרטיות. כדי לטייל בטבעה ולשמור על ערכי הטבע והמורשת של הכינרת, המטיילים בשביל מתבקשים לשמור על הכללים האלה:

- טיילו בטוואי השביל המסומן בלבד ואל תסטו ממנו.
- תכננו מראש את הטיול.
- מומלץ לטייל בשעות האור.
- הצטיידו במפה מעודכנת.
- בכינרת חם בקיץ. הצטיידו בכמות מספקת של מים.
- אין לשתות מים מהכינרת.
- שמרו על הניקיון. קחו את האשפה עמכם.
- זיהרו מאש, ודאו כי הינכם מדליקים אש במקומות מותרים.
- כבדו את פרטיותם ורכושם של התושבים, אתרי הדת ובעלי הנחלות שבצד השביל.
- ודאו כי אתם לנים רק במקומות מותרים.
- הרחצה בכינרת מותרת אך ורק בחופי הרחצה מוכרזים ובנוכחות שירותי הצלה.
- בעת מצוקה דווחו למשטרה [100] או למד"א [101]
- השתדלו להגיע לחופים המוכרזים של איגוד ערים כינרת.

מוקד כינרת*55477

